

Bosna i Hercegovina na putu ka EU članstvu: šta znamo i šta još treba da znamo o procesima integracija?

Rezultati ispitivanja stavova i percepcija o procesu EU integracija Bosne i Hercegovine na ekonomskim fakultetima univerziteta u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci

Novembar 2015

Vanjskopolitička inicijativa BH je nevladina, neprofitna i nezavisna organizacija posvećena promišljanju i analiziranju vanjske politike, međunarodnih odnosa i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.

Umjesto uvoda

Stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između zemalja članica EU i Bosne i Hercegovine u juna ove godine označilo je jedan novi momentum u procesu EU integracija za našu zemlju. Teško ga je bezrezervno ocijeniti pozitivnim poglavito zato što se stiče dojam da je kreiran ne kao posljedica značajnog napretka na polju EU integracija u BiH nego kao još jedan podstrek za domaću političku elitu da postane aktivnija na ispunjavanju uvjeta za članstvo. Istovremeno, kontekst u kojem je vođena ova projektna intervencija obremenjen je i dodatnim izazovima i za EU i za svijet u cjelini – od kriza u Grčkoj i Ukrajini, te tenzija s Ruskom Federacijom, do narušavanja globalne sigurnosti i mnogobrojnim uzrocima i posljedicama tzv izbjegličke krize.

Ovogodišnji Izvještaj o napretku BiH za 2015 je, između ostalog, naveo usvajanje Reformske agende, ali i iznio konkretna očekivanja od tog reformskog puta – po pitanju i političkih i ekonomskih kriterija. Još puno toga je uvijek ispred nas. Prije svega, donošenje političkih odluka vezanih za utvrđivanje mehanizma koordinacije i bolja koordinacija svih nivoa vlasti. Također se očekuje i ispunjenje dogovorenog na sastancima Strukturiranog dijaloga o pravosuđu, a notiraju se još jednom i teško komplicirano ustavno uređenje, te neprovođenje tzv. presude u slučaju Sejdić-Finci. Pretpostavljamo da će naredni koraci rasvijetliti priličnu nekapacitiranost svih nivoa vlasti da blagovremeno i efikasno rade na ispunjavanju uvjeta za članstvo. Međutim, šta je sa građanima? Kakva su njihova očekivanja? Kakvi su njihovi stavovi spram procesa integracija BiH u EU?

Vanjskopolitička inicijativa BH ima dugogodišnju tradiciju rada sa predstavnicima svih nivoa vlasti, a posebno sa tijelima i institucijama koje su direktno uključene u pitanja vezana za EU integracije. Kroz projekat naslova „Debatiramo i oblikujemo budućnost EU“ koji Vanjskopolitička inicijativa BiH implementira u partnerstvu sa Jaan Tonisson Institutom iz Estonije i Evropskim Edukacijskim Forumom iz Hrvatske željeli smo debatu o EU integracijama iz institucija prenijeti na univerzitete. Obrazovni sistem je jedna od najslabijih karika naše države ali i ona o kojoj budućnost BiH zavisi. Kroz seriju okruglih stolova održanih u tri bosanskohercegovačka grada nastojali smo kvantitativno i kvalitativno ispitati stavove i percepcije kod univerzitetskih profesora i studenata o onome što trenutno predstavljaju procesi EU integracija u BiH. Koliko znaju? Kakva su nadanja, očekivanja? U stranicama koje slijede, predstavljamo vam naše nalaze. Nastojaćemo da ih uporedimo sa nalazima reprezentativnijeg uzorka koji kroz svoja istraživanja javnog mnijenja konsultira Direkcija za evropske integracije, kako bismo ovom našem izvještaju dali kontekstualnu dimenziju.

Radi onoga na što rezultati upućuju dajemo smjernice za dalje korake u kreiranju boljeg razumijevanja procesa EU integracija i onoga što taj proces donosi građanima ove zemlje.

Metodologija

U okviru implementacije projekta „Debatiramo i oblikujemo budućnost EU“, organizirali smo tri okrugla stola na ekonomskim fakultetima univerziteta u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci. Namjera nam je bila da vidimo koliki je uopšte interes među studentima i akademskim osobljem univerziteta da govore o ovim temama.

Svaki okrugli sto je imao tri tematska predavanja i to na teme političkih izazova integracija, ekonomskih izazova i konačno predavanje na temu prilika koje se pružaju kroz članstvo, s naglaskom na programe pomoći i saradnje koje EU podržava u BiH i u regionu. Naglasak je bio na status Bosne i Hercegovine i drugih zemalja regiona u procesu evropskih integracija, skromnom napretku BiH i novom reformskom pristupu Evropske unije za BiH, te na programima pomoći i saradnje.

Interes i posjećenost su izuzetno varirali, sa najvećim interesom iskazanim na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, a najmanjim na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banja Luci. Ukupno 68 ispitanika je popunilo upitnike koji su imali za cilj da procijene njihovo shvatanje procesa integracija BiH u EU. Upitnici su predavani nakon odslušanih uvodnih izlaganja i diskusije.

U potpunosti svjesni limitiranosti uzorka sa kojim smo radili, smatramo da i sa ovakvim uzorkom sačinjenom od generacijski i interesno bliskih građana BiH možemo ukazati na neke od uvriježenih zabluda o procesu evropskih integracija.

Zaključke ćemo porediti sa nalazima urađenim putem namjenskog istraživanja javnog mnijenja koje je u martu 2015. godine naručila Direkcija za evropske integracije¹. Ovo istraživanje objavljeno u julu 2015 rađeno je na 1.200 ispitanika.

¹ Istraživanje objavljeno na internet stranici Direkcije za evropske integracije pod linkom: http://dei.gov.ba/dei/media_servis/istrazivanje/default.aspx?id=15601&langTag=bs-BA

Rezultati

Iako je na okruglom stolu u Sarajevu bio prisutan veći broj studenata, samo 22 je odlučilo da odgovori na upitnik o percepciji i stavu spram EU. U Mostaru je bio i najveći broj učesnika na okruglom stolu a ukupno 44 je odgovorilo na pitanja iz upitnika. Na Sveučilištu u Mostaru bila je vidna zainteresiranost i akademskog osoblja da se što više studenata uključi u rad ovog događaja. Iako je broj studenata na Univerzitetu u Banja Luci sličan broju studenata na druga dva univerziteta, što je bilo metodološki bitno zbog pravilnog i uporedivog uzorkovanja, u Banja Luci su popunjena samo četiri upitnika. Ovdje treba imati u vidu da je i stepen obaviještenosti banjalučkih studenata o održavanju događaja na kojem su podijeljeni upitnici bio najlošiji.

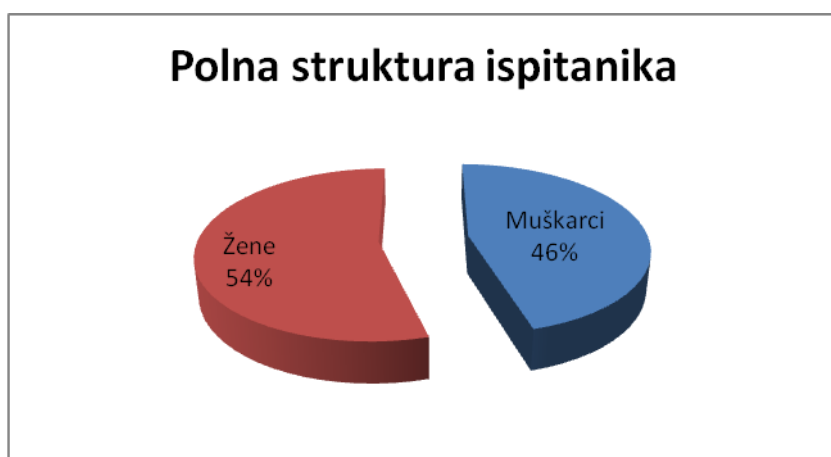

Figura 1. Polna struktura ispitanika

Ispitanici su se po godinama uglavnom nalazili u rasponu od 20 do 28 godina, sa samo jednim ispitanikom preko 40 godina. Iako su žene činile većinu prisutnih, aktivno učešće na okruglim stolovima su uzimali uglavnom muškarci.

Činjenica da su okrugli stolovi organizirani na tri ekonomska fakulteta rezultira obrazovnom strukturom u kojoj dominiraju oni koji su se izjasnili studenti ekonomskih fakulteta, te oni koji su se izjasnili kao ekonomisti, ekonomski tehničari, te asistenti. Nivo obrazovanja također odgovara rezultatima obrazovne strukture učesnika.

Figura 2. Zanimanje ispitanika

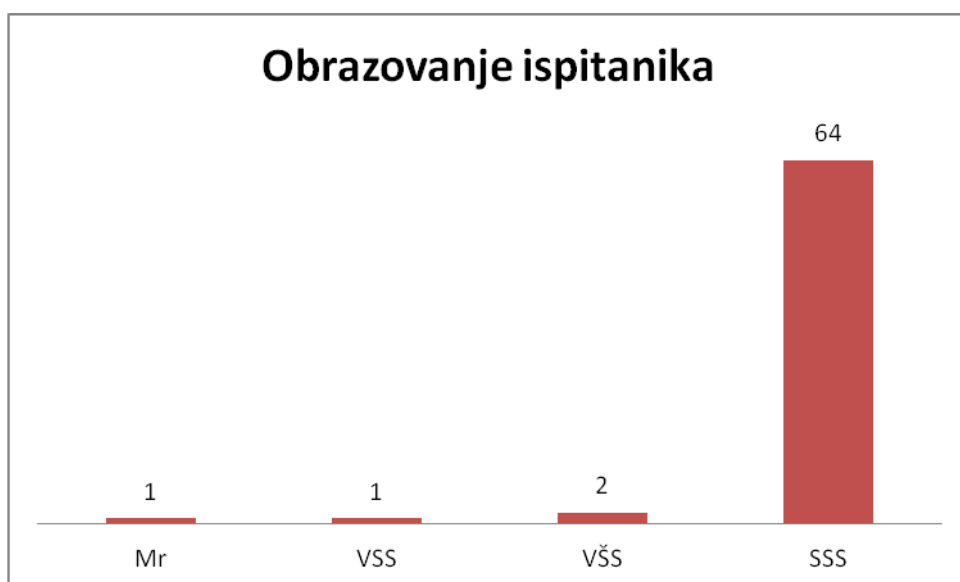

Figure 3. Nivo obrazovanja ispitanika

Upitani u kojem pravcu ide BiH po pitanju evropskih integracija, ispitanici su u najvećem broju, čak 50% njih, odgovorili da stagnira. (Figura 4) Ipak, i rezultati ovog mini istraživanja potvrđuju da je dominantan pozitivan stav prema evropskim integracijama (Figura 5). Da podrška procesu integriranja, iako velika, evropskih integracija nije bezrezervna i lišena kritičkog promišljanja studenata, govori Figura 6 u kojoj brojčano dominiraju ispitanici koji su odgovorili da je stav o Evropskoj uniji donekle pozitivan. Ovdje treba imati u vidu specifičan ekonomski, socijalni i sigurnosni kontekst u koji potresa Evropsku uniju u periodu provođenja ove mini-ankete.

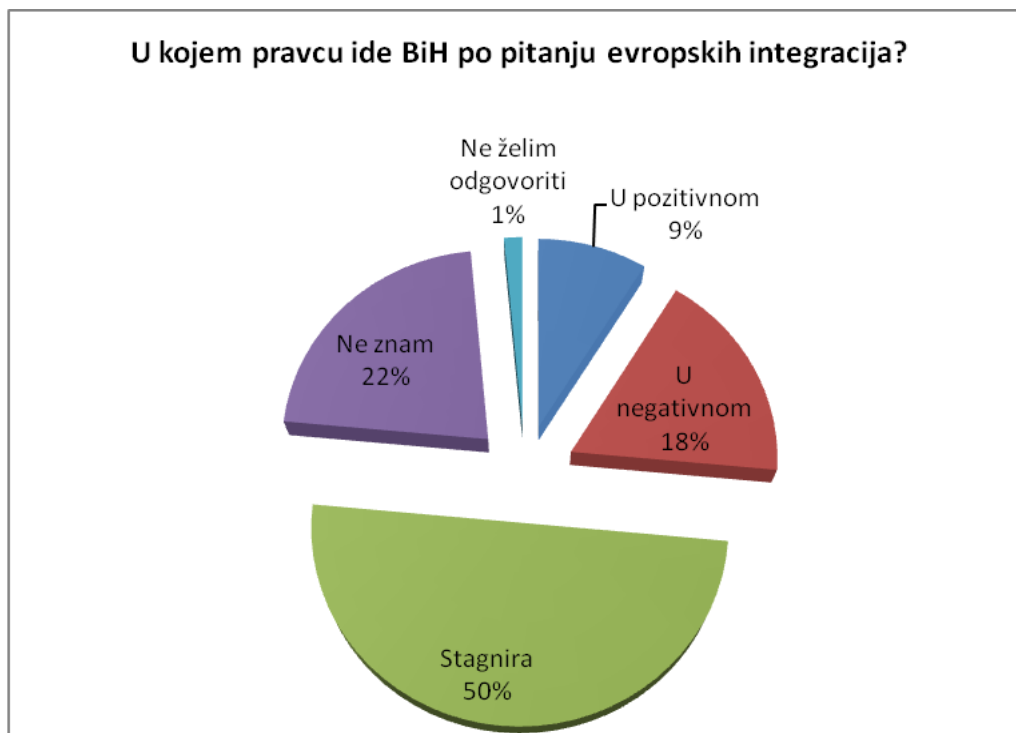

Figure 4. Pravac procesa EU integracija u BiH

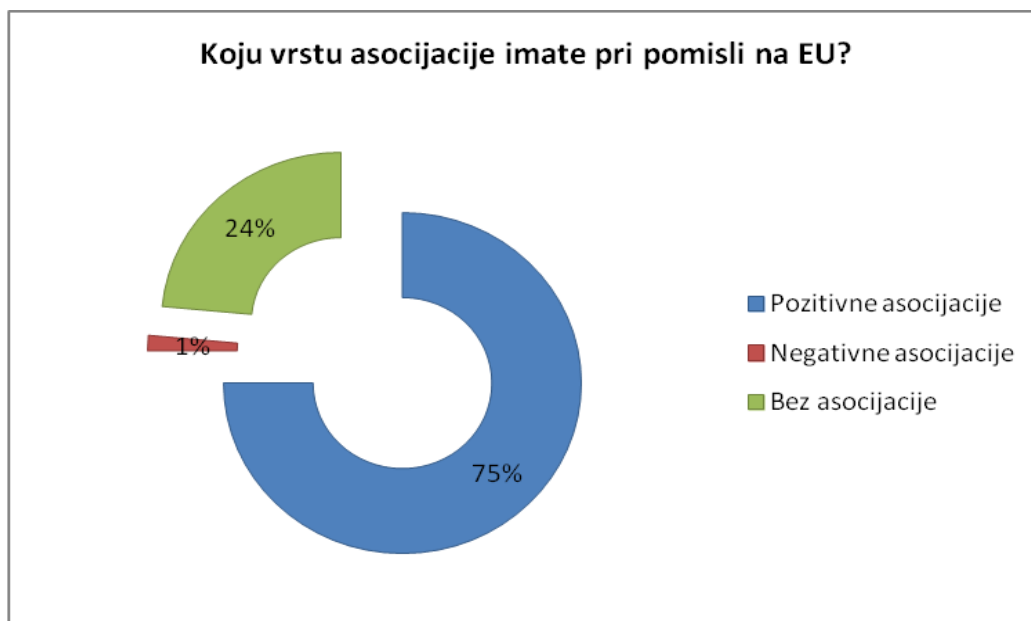

Figure 5. Asocijacija pri pomisli na EU

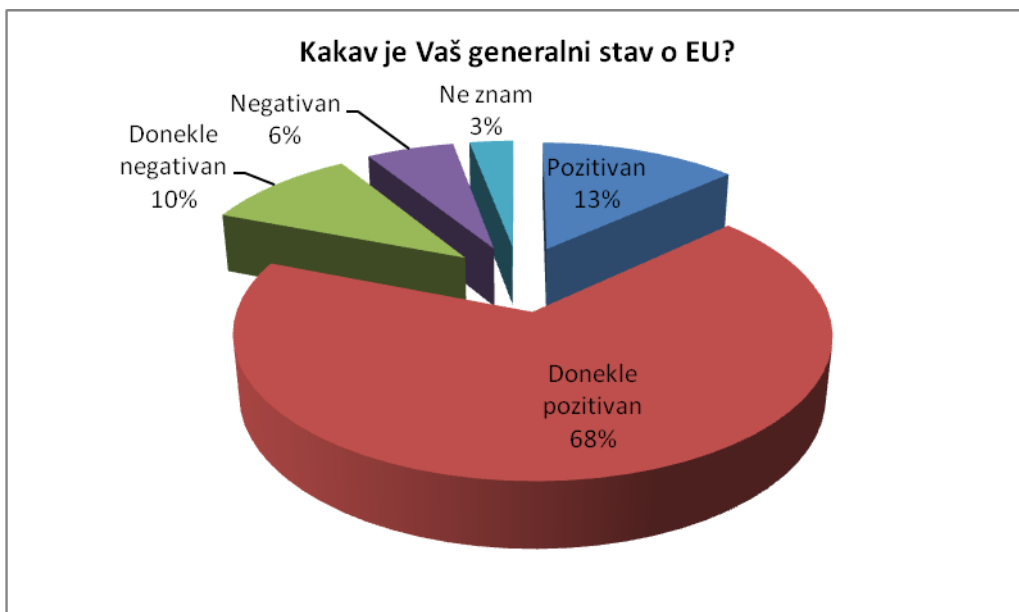

Figure 6. Stav prema EU

Figura 7 prikazuje percepciju ovih studenata o tome ko je najnaprednija zemlja u evropskim integracijama u regiji. Srbija sa 41% i Albanija sa samo jednim procentom manje, po mišljenju studanata vodeće su zemlje u procesu u ovom regionu.

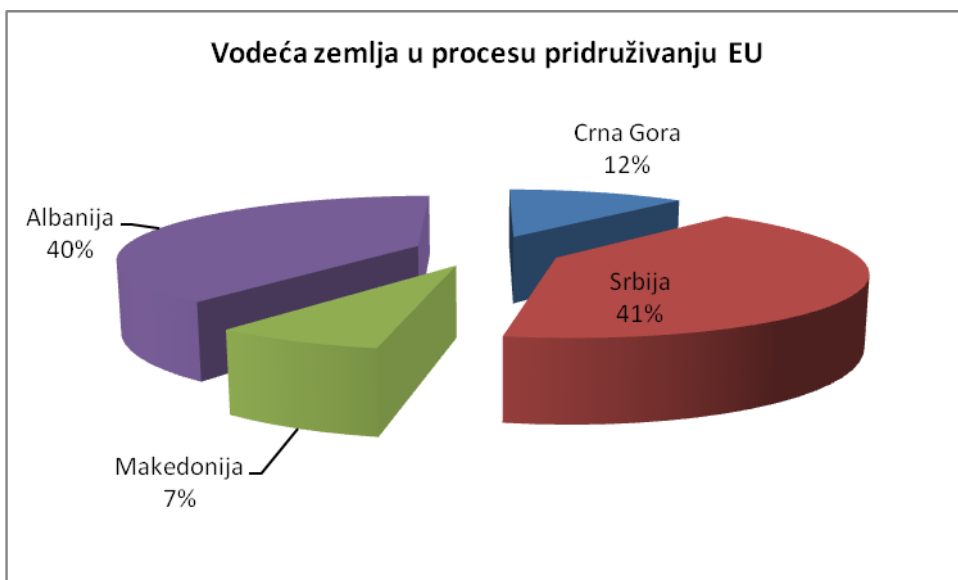

Figure 7. Pogled na regiju

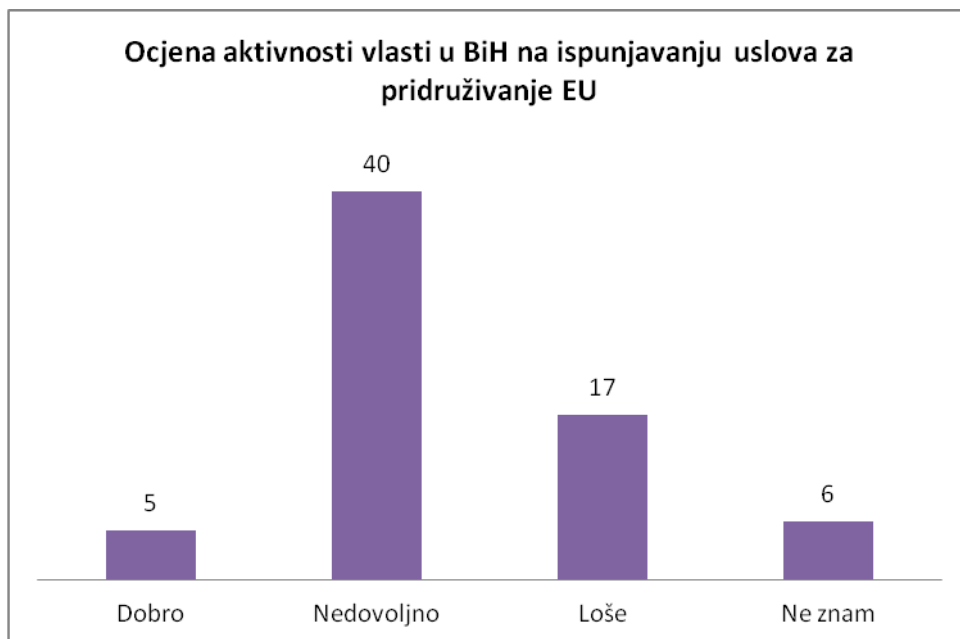

Figura 8. Ocjena aktivnosti vlasti u procesu integracija

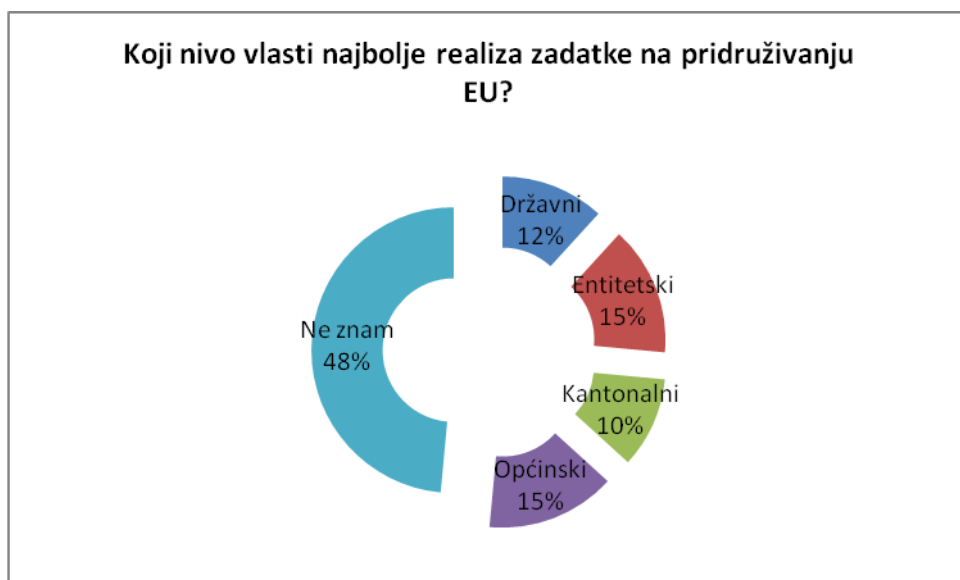

Figura 9. Ocjena efikasnosti po nivou vlasti

Podaci prikazani u Figuri 9 mogu ukazivati na nepoznavanje ustavnih nadležnosti unutar Bosne i Hercegovine u oblastima relevantnim za proces evropske integracije, te neinformiranost o stepenu pripremljenosti pojedinačnih jedinica vlasti za taj proces. Ipak, već u narednom pitanju, ispitanici uglavnom smatraju da su glavna smetnja pristupanju BiH Evropskoj uniji političari (57%) i ustavno uređenje (27%).

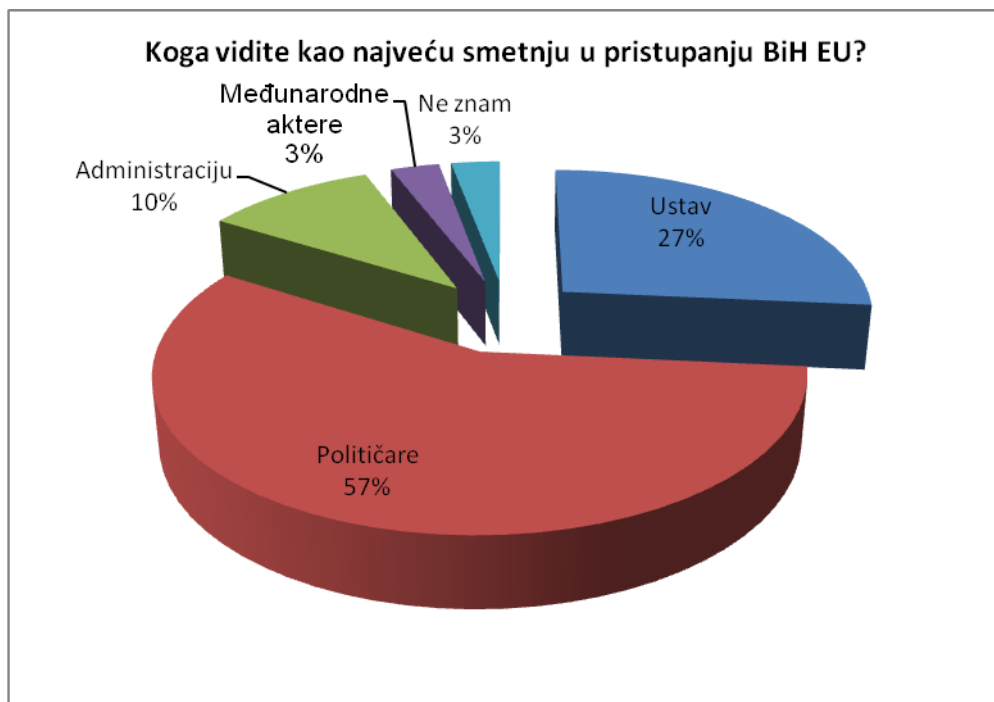

Figura 10. Ko koči proces EU integracija?

Tačno polovina ispitanika je iskazala vjerovanje da će ispunjavanje standarda koje pred zemlju kao izazov postavlja Evropska unija poboljšati privrednu situaciju u zemlji. Druga polovina bila je podijeljena na one koji ne znaju odgovor i na one koji ne vjeruju u poboljšanje privredne situacije u BiH usljed ispunjenja evropskih standarda.

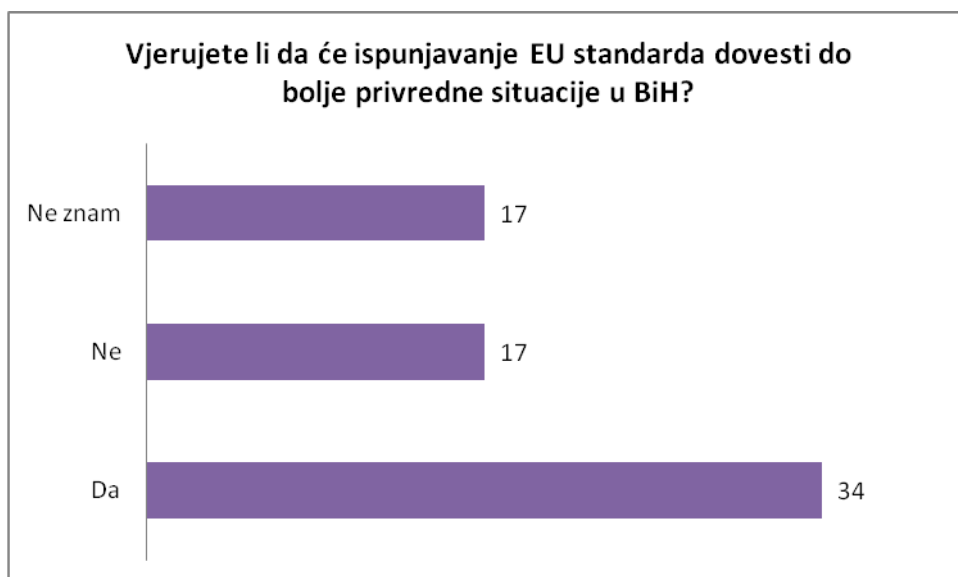

Figura 11.

Studenti su bili posebno aktivni u diskusijama koje se odnose na razvoj bosanskohercegovačke ekonomije, s posebnim fokusom na izvoz i potrebi za povećanjem konkurentnosti domaće proizvodnje. Većina smatra da bh. privrednici ne mogu biti konkurentni stranim firmama u EU sa svojim proizvodima.

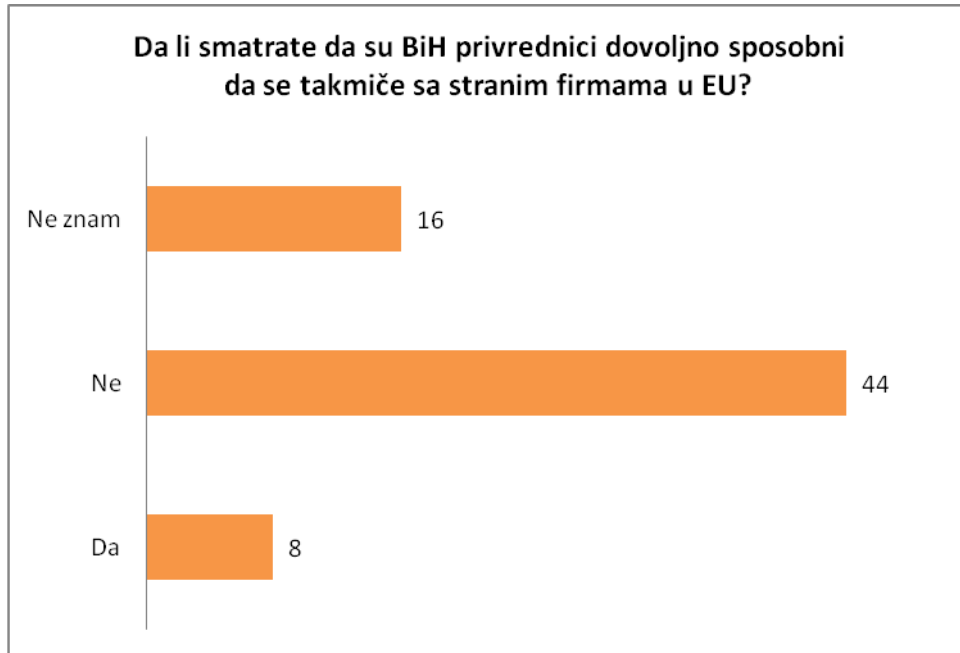

Figura 12.

Kako prikazuje Figura 13, intenziviranje regionalne saradnje zemalja zapadnog Balkana većina ispitanika smatra doprinosom ka bržem pristupanju tih zemalja Evropskoj uniji.

Figura 13. Regionalna saradnja kao akcelerator EU integracija

Većina ispitanika zaključuje da su državni službenici nedovoljno obučeni i upoznati sa uslovima čije je ispunjavanje neophodno u proces u pridruživanja.

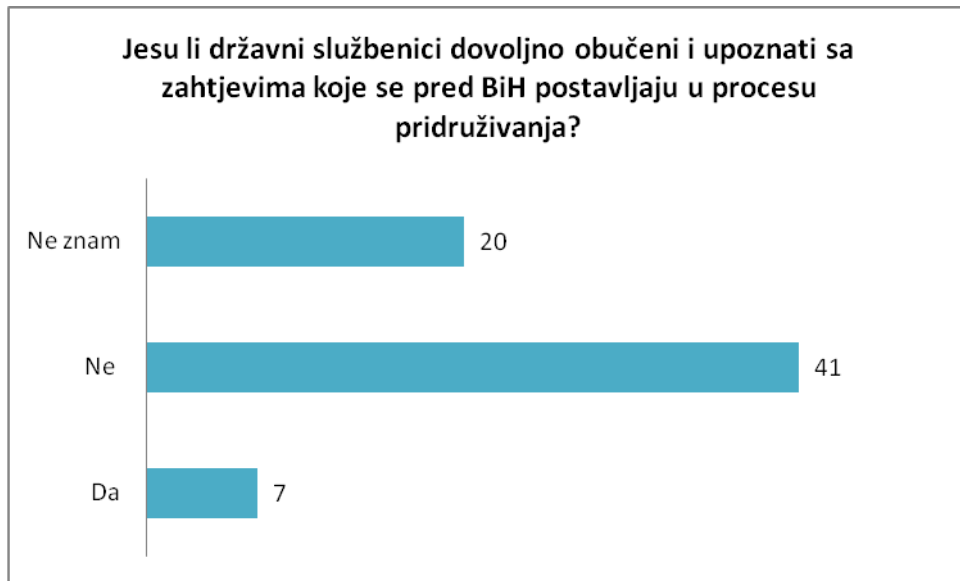

Figura 14.

Veliki broj diskusija i pitanja tokom okruglih stolova odnosio se na dileme vezane za budućnost Evropske unije, njenu političku i ekonomsku stabilnost i koheziju. Pitanje kriznih situacija u Grčkoj i Ukrajini, te još uvijek nedovoljno sagledive posljedice i efekti izbjegličke krize, pominjani su kao katalizatori promjena za koje se očekuje da će imati relativno trajan karakter.

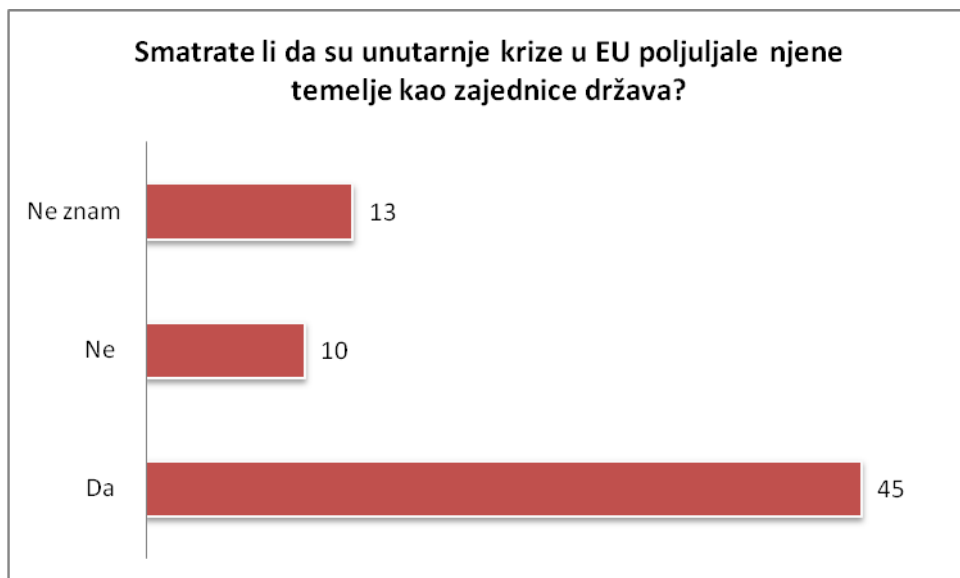

Figura 15.

Internet i televizija dominiraju kao kanali za informiranje o procesu evropskih integracija, što bi u mnogome moglo objasniti površnost znanja većine o ovom procesu. Jako mali broj učesnika na ovim okruglim stolovima znao je npr šta podrazumijeva novi pristup Evropske unije Bosni i Hercegovini, iako je naglasak upravo na ekonomiji i finansijama tj. na nečemu što je zapravo akademski fokus ovih studenata. Usprkos tome, 57% ispitanika smatra da je budućnost BiH u Evropskoj uniji. Istovremeno, čak 41% studenata misli da građani EU ne žele BiH u svojoj strukturi.

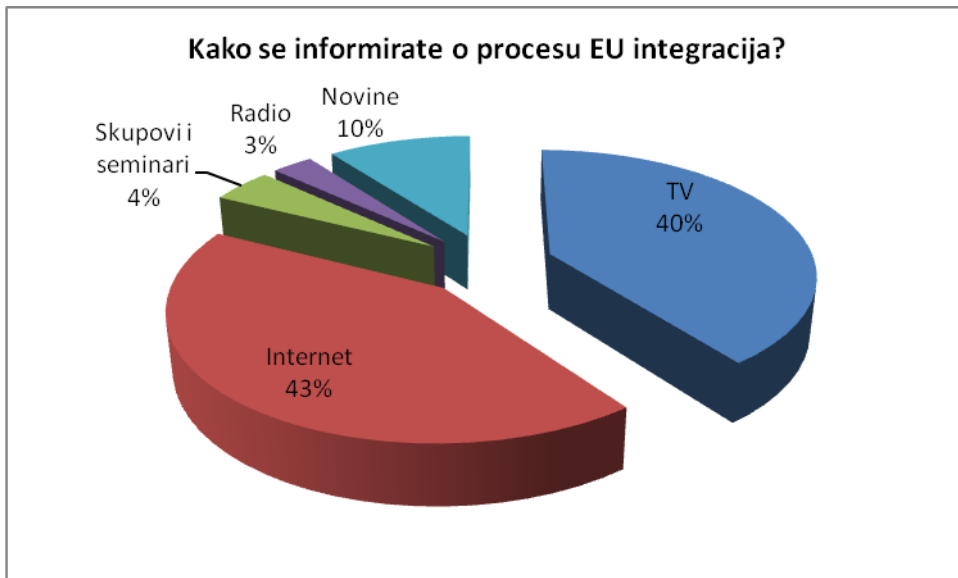

Figura 16.

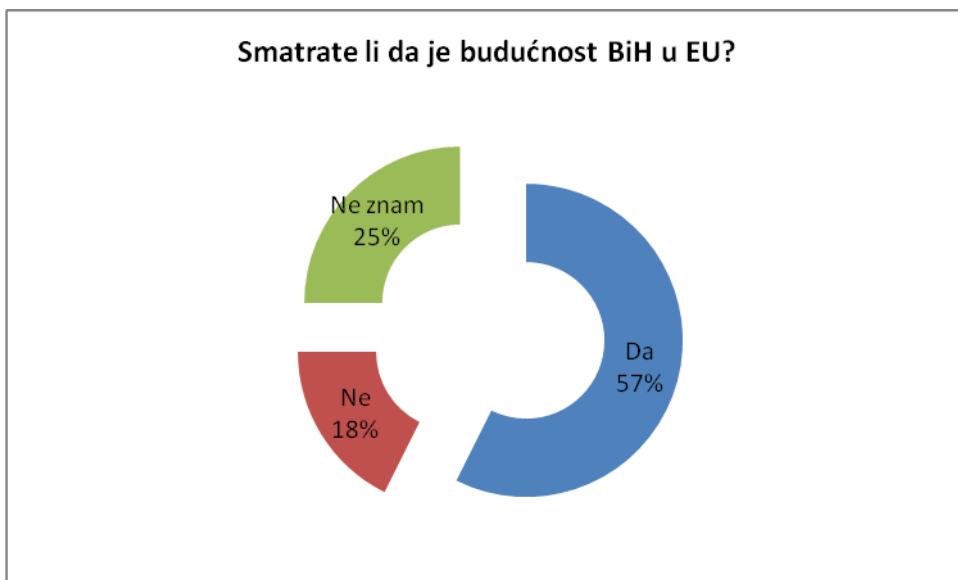

Figura 17.

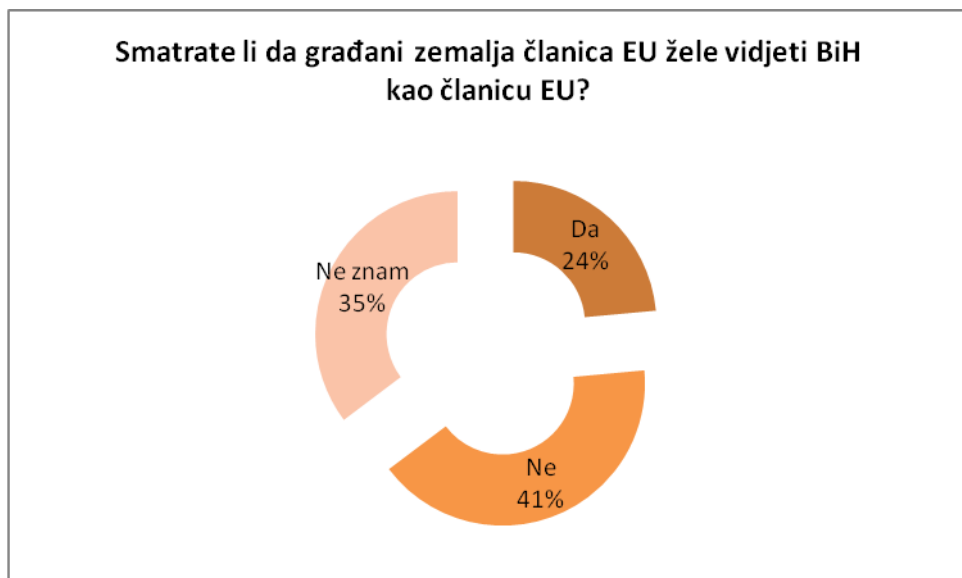

Figura 18.

Vjera u bolju budućnost i mogućnost slobode kretanja nameću se kao najbitnije asocijacije kada je Evropska unija u pitanju. Tek manjina smatra da EU sobom nosi i sigurnost i mir, te efikasne političke strukture. Međutim, kako prikazuje Figura 20, pristupa je jaka svijest među ispitanicima o važnosti sveobuhvatnog pristupa pripremi zemlje za članstvo.

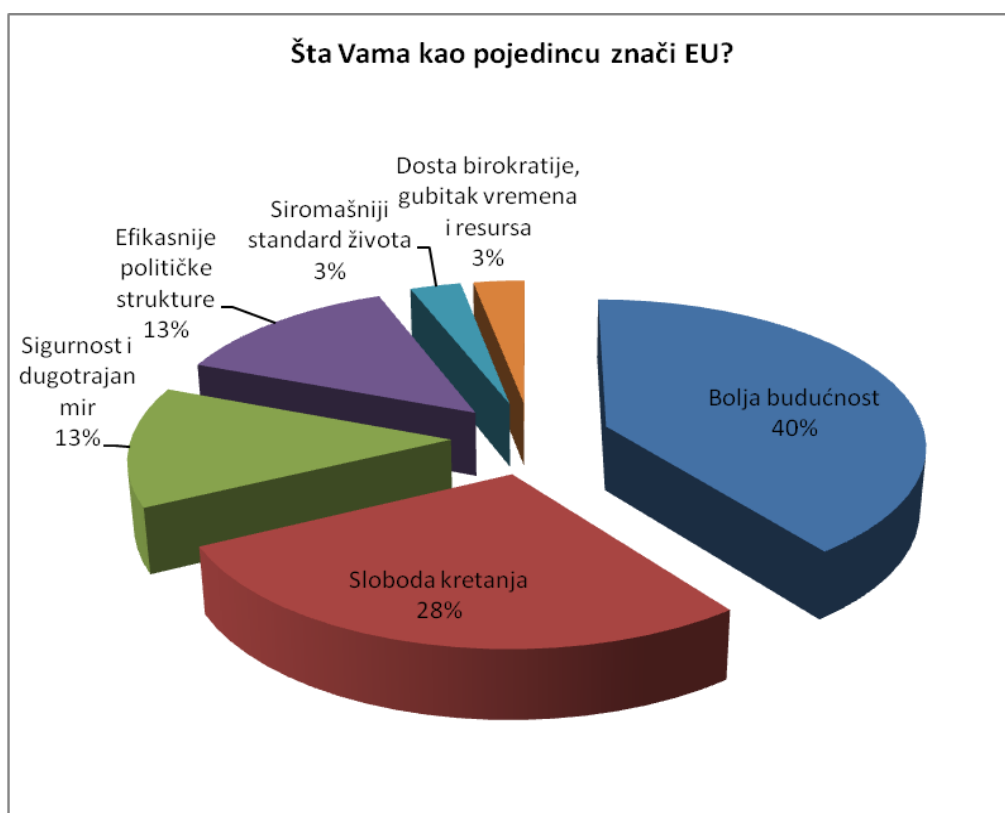

Figura 19.

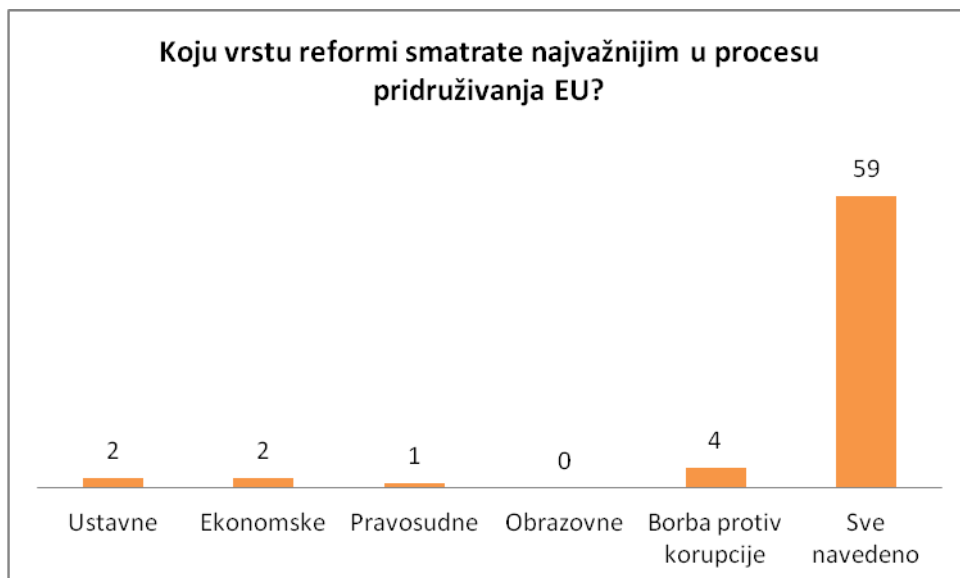

Figura 20.

Čak 60% ispitanika ne smatra da je dobro obaviješteno o procesu evropskih integracija. Imajući u vidu da se radi o ciljnoj grupi koja se primarno bavi usvajanjem znanja iz oblasti ekonomije, koja pokrivaju i međunarodnu ekonomsku saradnju, posebno međunarodnu trgovinu, nameće se zaključak da bi ekonomski aspekt bh. procesa evropskih integracija trebalo vidljivije integrirati u nastavne planove i programe.

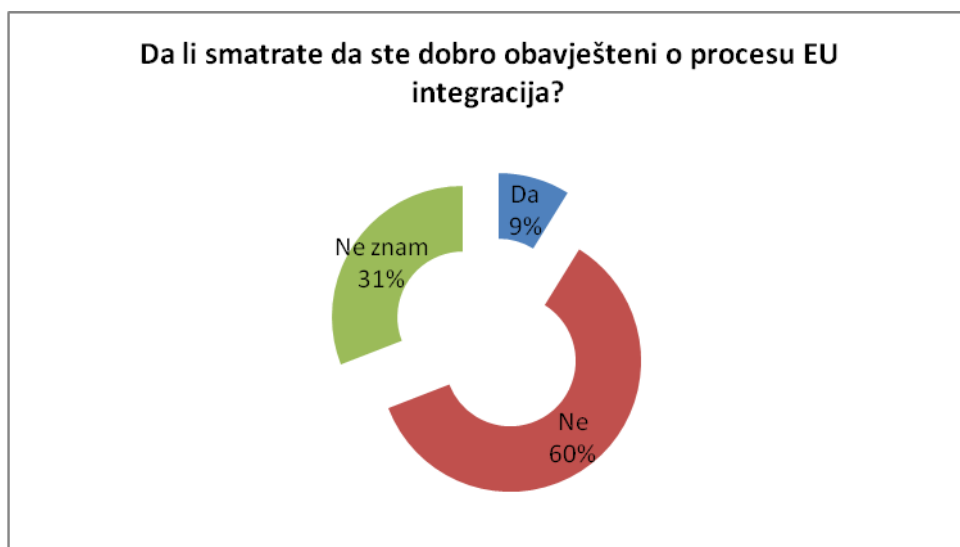

Figura 21.

Odgovarajući na pitanje na osnovu kojeg se može izvući vrlo generalan zaključak o percepcija ispitanika o socijalnoj koheziji stanovnika Unije, 53% ispitanika djelomično smatra da ljudi u EU imaju dosta toga zajedničkog, dok se 25% uopće ne slaže s tim.

Figura 22.

Najmanje diskusije tokom okruglih stolova bilo je na temu EU fondova koji se mogu koristiti za Bosnu i Hercegovinu, međutim, rezultat prikazan u Figuri 23 pokazuje da se pola ispitanika nakon uvodnog izlaganja na ovu temu, želi biti bolje upoznat o tim fondovima. Odmah iza toga, slijedi interes o ekonomskim i političkim posljedicama integracije BiH u EU.

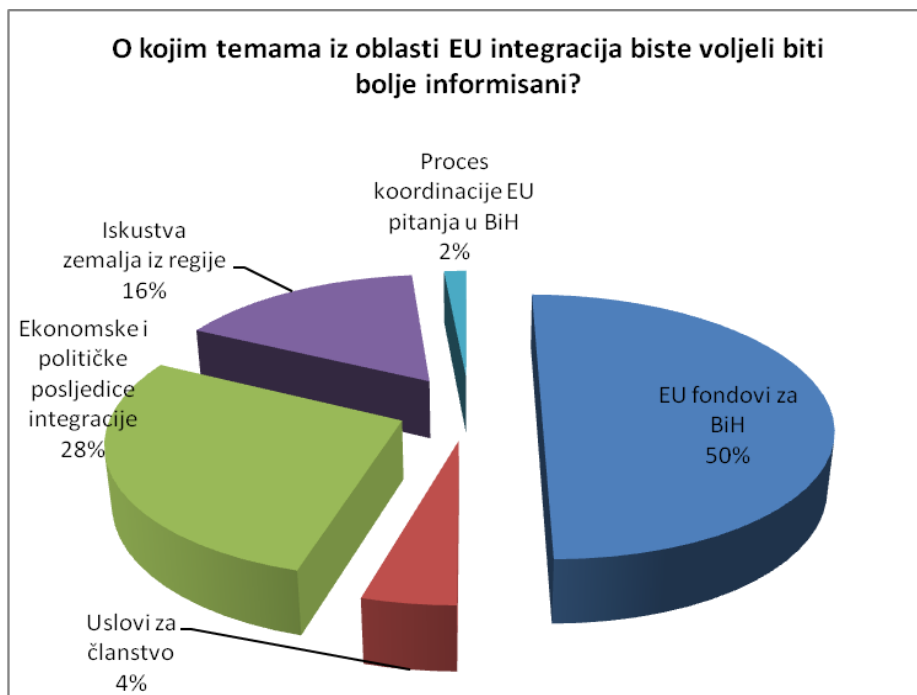

Figura 23.

Upitani za konkretne efekte koje bi BiH osjetila ulaskom u EU, većina ispitanika iskazala je najveća očekivanja od infrastrukturnih poboljšanja, boljih rješenja u sferi socijalne skrbi, boljeg izbora roba široke potrošnje i u oblasti sigurnosti i zaštite građana. Čini se da su ispitanici bili najviše podijeljenih stavova po pitanju efekata članstva u EU na socijalnu skrb, zaštitu okoliša i sigurnost i zaštitu građana.

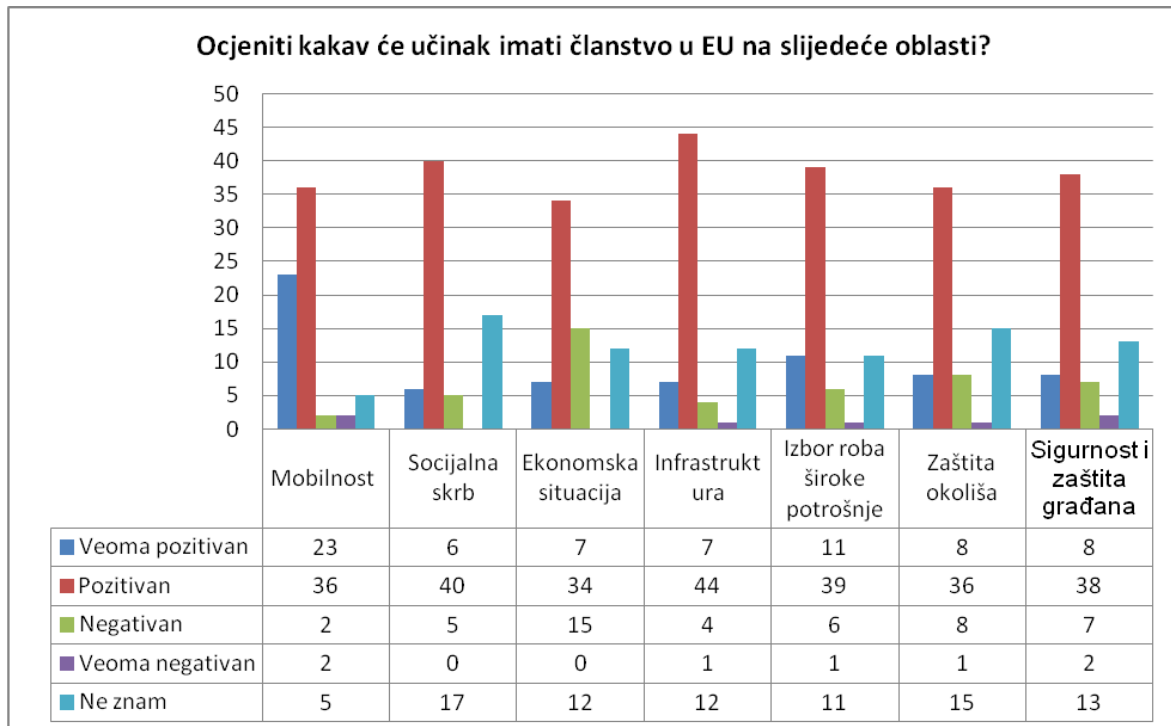

Figura 24.

Polovina ispitanika bi od svih zemalja članica najviše voljela živjeti i raditi u Njemačkoj (Figura 25), dok tek 31% ovih mladih ljudi ne razmišlja o odlasku iz BiH (Figura 26). 47% ispitanika smatra da je bh. radna snaga konkurentna na tržištu rada Evropske unije (Figura 27).

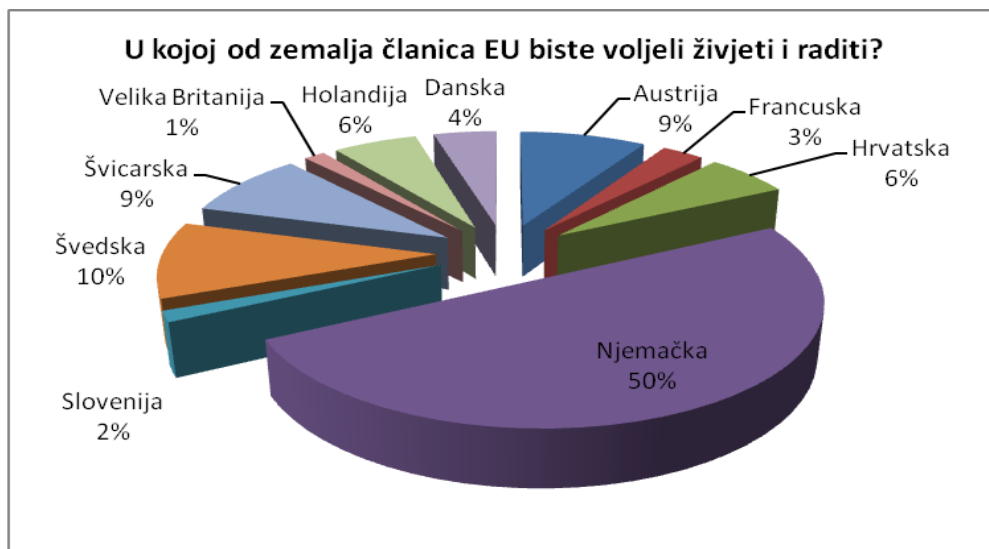

Figura 25.

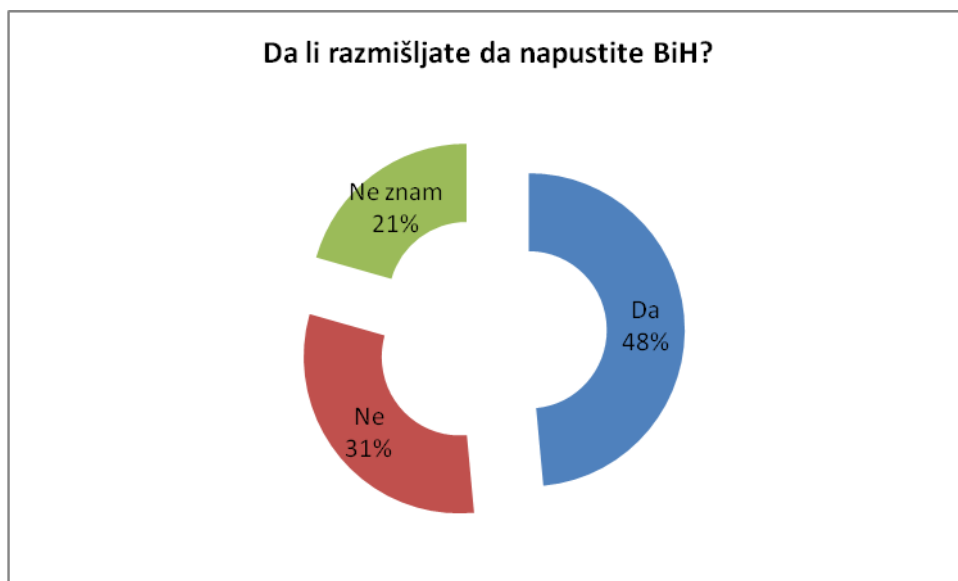

Figura 26.

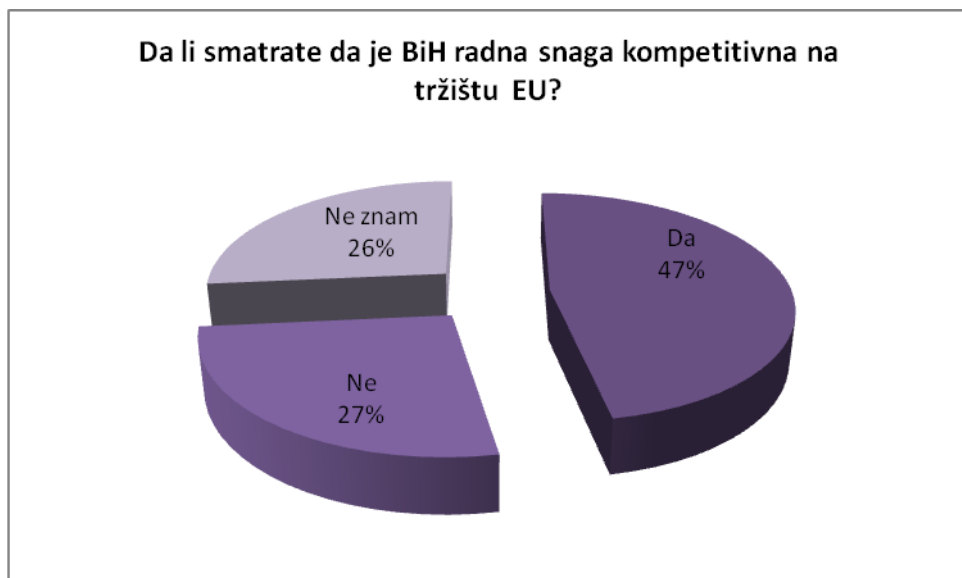

Figura 27.

Zaključak i preporuke

Izučavanje procesa evropskih integracija se na našim fakultetima svodi uglavnom na jedan predmet u završnim godinama studija. Evidentno je da nedostaje fokusa na specifične sektore ili oblasti koje će postati aktuelne sa dinamiziranjem procesa integracija. Izuzetak je dio studanata Univerziteta u Sarajevu, čiji je studij fokusiran primarno na evropske integracije. S druge strane, ti studenti imaju generalno natprosječno teorijsko znanje o evropskim integracijama, ali postoji očita dezorijentiranost i neznanje o mogućnostima profesionalnog angažiranja u okviru stečenih znanja, te o sferama na koje se isplati fokusirati pri otpočinjanju i razvoju karijere stručnjaka u toj oblasti.

Studenti su iskazali vrlo skromno znanje o aktuelnim dešavanjima u oblasti evropskih integracija, pa čak i u oblasti koja je njihov primarni akademski fokus – u ekonomiji. Posjeduju vrlo skromno znanje o mogućnostima za mobilnost studenata, mogućnostima i korištenju sredstava iz fondova Evropske unije, te regionalnim procesima saradnje blisko vezanim za evropske integracije. Ipak, ohrabruje to što je iskazan interes velikog broja diskutanata da se nauči više o procesu, njegovom prepoznavanju u bh. svakodnevnici, te o uslovima koji se stavljaju pred BiH.

Kao i u slučaju istraživanja koje je objavila Direkcija za evropske integracije, bilježi se dominantno pozitivan stav prema evropskoj budućnosti BiH. U tom istraživanju, najveća očekivanja se odnose na više radnih mjesta i bolju sigurnost građana u toj budućnosti, dok ovdje studenti najviše očekivanja imaju od ulaganja u infrastrukturu i reformiranja sistema socijalne skrbi. U oba slučaja iskazuje se potreba da se više zna o programima saradnje i pomoći koje podržava Evropska unija. Obje grupe se dominantno informiraju o evropskim integracijama putem interneta i televizijskih programa. Dok u istraživanju mnijenja koje je objavila Direkcija za evropske integracije ispitanici dali značaja reformama za poboljšanje svakodnevnog života, borbi protiv korupcije i uklanjanja prepreka povećanju zaposlenosti i reformi sudova i tužilaštava, ovdje se čak 59 od 68 studenata opredijelilo za odgovor da su reforme u svim ovim oblastima važne za ovaj proces. Treba istaći da ova mini-anketa nudi tu opciju ispitanicima, dok ona ne postoji u istraživanju koje je objavila DEI. Ovdje također treba imati u vidu i razliku u teritorijalnoj distribuciji ispitanika, te o činjenici da se na fakultetima istraživanje radilo nakon tematskih okruglih stolova, pa je samim tim bilo drugačije kontekstualizirano.

Ono što jasno proizilazi iz oba istraživanja je pozitivan stav prema evropskim integracijama i želja da se bolje vlada informacijama o tim procesima i njihovim posljedicama.

Preporuke su sljedeće:

- Intenzivirati informiranje javnosti, a posebno mladih o strukturi, prirodi i sadržini procesa integracija;
- Uključiti mlade u procese integracija kroz aktivnije učešće u projektima NVO sektora, kao i u druge vidove konstruktivnog aktivizma;
- Pokrenuti aktivne kampanje informisanja i to po sektorima i održavati javne debate;
- Vidljivije i intenzivnije otvoriti sve javne forume za debatiranje na ove teme;
- Bolje veze između političara, stručnjaka za evropske integracije i predstavnika akademske zajednice specijaliziranih za pojedine oblasti i stadije integriranja.
- Iznaci systemske i efikasne načine za informiranje studenata o mogućnostima akademskog i profesionalnog usavršavanja u Evropskoj uniji
- Efikasnije prezentirati mogućnosti i metode uključivanja u programe i procese koje podržava Evropska unija, posebno upoznavanje sa programima pomoći.
- Generalno više i dinamičnije pratiti i konkretizirati prisustvo tema iz oblasti evropskih integracija u javnom bh prostoru, što bi imalo za cilj unaprjeđenje razumijevanja i veću efikasnost u izvršenju obaveza preuzetih u sklopu ovog procesa.